

ВАЛЕРІЙ БЕЛІНСЬКИЙ
Директор Музею Буковинської діаспори
 Чернівці

ЗОБРАЖЕННЯ МУЗЕЙНИМИ ЗАСОБАМИ ДІЯЛЬНОСТІ БУКОВИНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КРАЇНАХ ЇЇ НАЙБІЛЬШОГО РОЗСЕЛЕННЯ

Сьогодні українська діаспора – одне з найбільших планетарних етнічних розселень. За далеко не повними даними, близько 12 млн. українців оселені поза межами своєї етнічної батьківщини – у так званих східній і західній діаспорах.

Наші земляки та їх нащадки є громадянами десятків країн на всіх континентах, у Північній та Південній Америках, в Австралії, Європі, Азії, Африці.

Ще донедавна самі слова “українська діаспора” були опальними. Для виправлення цієї історичної несправедливості до першої річниці Незалежності України в серпні 1992 року в Чернівцях було створено перший на теренах України музей діаспори, фонди якого нині налічують близько 4.000 експонатів. В 2003 році була проведена реорганізація музею шляхом створення експозиційного відділу “Буковинська діаспора” на базі Чернівецького краєзнавчого музею.

На даний час відділ “Буковинська діаспора” є науково-дослідним та науково-освітнім закладом, що містить матеріали, пов’язані з історією, розвитком та сучасним побутуванням у багатьох регіонах світу вихідців з Буковини, їхнім родоводом, взаєминами з отчим краєм, участю в становленні держав перебування, у примноженні матеріальних і духовних скарбів людства.

Буковинські українці, як і представники інших національностей краю, опинилися за його межами в різний час і з різних причин. Музейна експозиція починається з матеріалів, що розповідають про еміграційний рух на території краю кінця 19 – першої пол. 20 ст. В часи Австро-Угорської імперії виїхало за океан переважно до Канади, частково до США та інших країн понад 50.000 буковинців [3, 136]. Представлені матеріали висвітлюють важке соціально-економічне становище населення краю, причини першої, так званої економічної хвилі еміграції, масштаби виїзду. Експонуються реклами еміграційних бюро та компаній, серед них “Куннард Лайн”, “Канадіан Пасіфік”, “Тапаг”, “Нордадойчер Ллойд”, та інших, які займалися перевезенням емігрантів за океан, тогочасні газети із фото та статтями про еміграцію, інформаційний листок для бажаючих виїхати за кордон. Відвідувачі можуть побачити фотографії перших українських переселенців, які прибули 7 вересня 1891 року на пароплаві “Орегон” в канадський порт Галіфакс Івана Пилипіва та Василя Єленяка. Тут же – фотографії перших буковинців-емігрантів в Канаду: родини Василя Загари із села Брідок,

братів Шандро із Банилова, інші матеріали, що розповідають про перші кроки на чужій землі. У вітринах та на стендах експонуються побутові та ужиткові речі переселенців. Привертають увагу зразки одягу жителів Буковини тогочасного періоду.

Еміграцію українців за океан перервала Перша світова війна. В листопаді 1918 року, після розпаду Австро-Угорської монархії територія нашого краю була захоплена королівською Румунією. Румунська окупація, що тривала до червня 1940 року мала безпосередній вплив на різні сторони життя населення Буковини в тому числі і на процес еміграції. Основна маса емігрантів другої хвилі, як і до того, була селянською, але збільшився відсоток робітників, заможних селян, інтелігенції. Серед емігруючих з'явилися також політичні діячі, службовці. Зросла частка жінок. Всього за період з 1918 по 1940 роки з території Буковини виїхали за кордон 12.000 чоловік, в основному до Канади, менше до США, Аргентини, Бразилії, Уругваю. В експозиції представлені оригінали закордонних паспортів, документи переселенців з Буковини, фото еміграційного бюро "Океан" в Чернівцях, що знаходилось на розі сучасних вулиць Сагайдачного та Барбюса. Увагу відвідувачів привертають проїзні білети жителя села Митків Василіни Фешук до Канади, датовані 1926 роком, виписані компанією "Елоуей". В них вказані ціни проїзду до Вінніпегу: за дорослу людину – 210\$, дитину 105\$. Цікавими документами є листи з Канади жителя селища Глибока Миколи Собчинського до родичів, датовані 1927 та 1930 роками.

Політика радянської влади з перших днів її встановлення суттєво вплинула на етнічний склад населення краю. Вже в червні почала роботу репатріаційна комісія, завданням якої була репатріація з території Буковини етнічних німців. В музеї експонується звернення комісії до жителів м. Чернівці німецької національності, в якому їм пропонується в термін до 19 вересня 1940 року зареєструватися в спеціальних дільницях за місцем проживання. Поруч – фото членів німецької переселенської комісії, яка працювала на Північній Буковині, посвідчення Ольги Шольц, видане 28 червня 1940 року, в якому німецька община міста підтверджує її національну приналежність і просить захисту її особи та майна. За період роботи репатріаційної комісії з території краю було виселено близько 45.000 німців та представників інших національностей, які записувались "німцями". Разом з ними виїхало і майже 4.000 українців, переважно інтелігенція та священники. На стенді представлені рідкісні фото сімей буковинських німців перед відправкою до Німеччини, відправлення поїзду з німецькими репатріантами в 1940 році.

Після другої світової війни почалася третя хвиля української еміграції, яку на відміну від перших двох можна вважати майже суто політичною.

Згідно з офіційною статистикою в 1947 році в західній окупацій-

ній зоні Німеччини, трьох західних окупаційних зонах Австрії і в великому таборі Ріміні в Італії знаходилося більше 200 000 українців. Ще приблизно 100.000 українців перебували на тих же територіях серед населення, або переховувалися в лісах [7, 44]. Серед них були військовополонені, оstarбайтери, бойовики УПА, колишні в'язні концтаборів, які з різних причин не могли, або не хотіли вертатися на Батьківщину. Ця категорія людей відома як “переміщені особи”. Серед них було чимало людей із спеціальною та вищою освітою: вчителі, інженери, юристи, лікарі, священнослужителі, вчені, студенти. В своїх таборах “П.О.” розгорнули бурхливу організаційну, культурно-освітню та політичну діяльність. Експонуються фотографії виступу професора Василя Орелецького, родом із Лужан, в таборі для “П.О.” в Ашшафенбургу в 1945 році, святкування буковинцями з табору “П.О.” “Артилерії Казерне” Святвечора в 1947 році, посвідчення особи буковинця Дмитра Тодосійчука від 6 жовтня 1949 року, видане під час його перебування в таборі для “П.О.”. Цікавим документом, що характеризує діяльність “П.О.” є Статут організації “Корпорація Чорноморе”, заснованої в Регенсбурзі в червні 1948 року.

При сприянні Міжнародної Організації Біженців розпочалося розселення мешканців таборів по різних країнах. Так, до Канади за період з 1947 по 1953 роки прибуло понад 30.000 “П.О.” українського походження: у США – 80.000, Великобританію – 35.000, Австралію – 20.000 і так далі [11, 478]. В подальшому еміграція з України поповнювалася за рахунок висилки за рубіж окремих дисидентів, шлюбної еміграції, виїзду за кордон осіб єврейської національності, на запрошення родичів. Таким чином, на сьогодні, майже третина українців опинилася поза своєю історичною батьківщиною. За рубежем утворилися українські етнічні групи, які є складовою частиною українського етносу.

Наступний зал експозиції “Буковинська діаспора”, присвячений діяльності буковинських громад в країнах найбільшого розселення: США, Канаді, Південній Америці, Австралії, країнах Європи.

Нині у США українська етнічна група за неофіційними даними налічує близько 2 млн. чоловік [6, 373]. В експозиції представлені матеріали про першого носія української національної свідомості в Америці Агапія Гончаренка, фото прибуття пароплава “Patricia” з українськими емігрантами в Нью-Йорк, Центру еміграційної служби США на острові Елліс-Айленд, перших українських громадських організацій та осередків, в числі яких Товариство буковинських українців ім. Сидора Воробкевича у Бостоні. Цікавою є рідкісна фотографія, на якій зображені ветерани першої світової війни – українці на зустрічі у Білому домі з президентом США Хардінгом у Вашингтоні 7 червня 1922 року. Окремий розділ присвячено першому командирі Буковинського куреня Петру Войновському, який з 1949 року до самої смерті проживав в американському місті Керкгонсоні.

Після другої світової війни до США приїхало багато нових емігрантів з Буковини. Найбільші їхні громади знаходяться зараз в містах Нью-Йорк, Філадельфія, Чикаго, Детройт. Буковинці ретельно зберігають свою українськість як у серцях, так і в звичаях, побуті, національних ідеалах. В залі подаються матеріали про діяльність товариств буковинців “Чорноморе” та “Запороже” у Філадельфії, Центрального об’єднання буковинських українців у Нью-Йорку. Поруч – фото зустрічі буковинців в Українському Народному Домі у Нью-Йорку, “Вісник управи буковинської громади”, датований 1975 роком, Угода про братерські зв’язки між містами Солт-Лейк Сіті та Чернівцями, підписана 20 червня 1989 року.

Масове переселення українців до Канади почалося наприкінці 19 ст., коли канадський уряд активно заохочував широкомасштабну еміграцію, щоб заселити безмежні прерії аграріями, здатними ці землі обробити. Як потенційні фермери, українці направлялися переважно в новостворені провінції Манітоба, Саскачеван і Альберта, де, привертаючи поселенців, канадський уряд надавав земельні ділянки за суто символічну ціну – 10\$ за 160 акрів (приблизно 64 га), так званих “гомстедів” [10, 5]. Експонуються плани земельних наділів, на яких селилися українські переселенці, фото їх перших жител-землянок, народних будинків, шкіл, церков тощо. Працелюбні українці відіграли вирішальну роль у перетворенні незайманих прерій на найпродуктивніші в світі житниці. А сьогодні українців, в т.ч. буковинців, можна знайти на високих посадах у сферах політики, бізнесу, церковного життя, юриспруденції, масової інформації та інших галузях. Вони відзначаються доброю організованістю в національно-культурному житті, патріотичним ставленням до збереження і примноження української мови, культури, мистецтва.

Вищезазначене підтверджується і матеріалами експозиції. Буковинець Василь Гавреляк, визначний промисловець і політичний діяч, син родини Гавреляків з Банилова над Черемошем чотири строки обирався мером такого великого міста як Едмонтон, столиці провінції Альберта. Довголітній активіст української громади, член Об’єднання українських професіоналістів і підприємців Канади буковинець Дмитро Тодосійчук – відомий в Канаді спеціаліст з проблем лікування туберкульозу. Після другої світової війни Канада стала рідною землею для Сільвестра Никоровича, уродженця села Костинці на Буковині – засновника і видавця журналу “Самостійна думка”, члена – засновника Українського Народного Дому в Чернівцях, одного з перших провідників ОУН на Буковині. Буковинці Василь та Марія Крецул з першою хвилею переселенців в 1897 році приїхали в Канаду шукати кращої долі. Важко працюючи, підняли своє господарство, виростили п’ятьох дітей, дали їм освіту. А їх онук Євген Крецул закінчив медичну академію при Альбертському університеті, став відомим хірургом, членом Медичного Союзу Канади.

Багато унікальних експонатів передав музею дизайнер найбільшого в світі пам'ятника писанці у місті Вегревіль, наш земляк Павло Цимбалюк.

Канадська частина експозиції закінчується матеріалами про урочисте відзначення 100-річчя української еміграції в цю країну, представлені періодичні та друковані видання українських громад в Канаді, сувеніри. Чимало українського населення зосереджено в Південній Америці, передусім в Бразилії, Аргентині, Уругваї. Відвідувачі можуть ознайомитися з діяльністю українських громад в цих країнах, документами та паспортами наших земляків, фотографіями, друкованими матеріалами українських осередків. Цікавим експонатом є прибор для пиття національного аргентинського напою “мате”, переданий в музей колишнім аргентинським емігрантом Володимиром Калічко з Чернівців.

Музейна експозиція знайомить з життєвим шляхом та творчим доробком нашого земляка поета Петра Криштофовича, для якого Австралія стала другою батьківщиною. В експозиції представлено фото Петра Криштофовича в колі сім'ї, автограф його вірша “Спокуса”. Поруч – програми українських фестивалів, що відбуваються в різних містах країни, запрошення на вечір-спомин для австралійських чернівчан, що проводиться щорічно в місті Мельбурн.

Експозиція другого залу завершується матеріалами про діяльність європейських українських громад. Тут же висвітлюється єврейська буковинська еміграція.

Наступні матеріали експозиції ілюструють зв'язки з буковинською діаспорою на сучасному етапі: туристичні, наукові, громадсько-політичні, мистецькі. Численні документи, фото, оригінальні речі розповідають про наших земляків, що нині знані в світі. Серед них – Рудольф Вагнер, який своє дитинство та юність провів на Буковині. Відомому науковцю в 1997 році було вручено диплом Почесного доктора права Чернівецького університету. Його перу належать понад 100 праць з буковинської тематики, в тому числі солідні монографії і збірники документів [2, 181].

Відомий історик, громадсько-політичний діяч Аркадій Жуковський народився в Чернівцях 25 січня 1922 року. В експозиції музею та його фондах зберігається велика кількість матеріалів, передана вченим особисто. Автор більш ніж 300 статей до “Енциклопедії українознавства”, академік НАН України, у зв'язку з 75-річчям був удостоєний звання Почесного доктора права Чернівецького університету. Аркадій Жуковський і нині продовжує активну наукову роботу.

Документи і фотоілюстрації розповідають про життя та діяльність безкомпромісного борця за українську національну справу Миколи Суховерського. З юних років та під час навчання в Чернівецькому університеті він брав активну участь у громадській діяльності, був активним учасником студентських, культурних та спортивних українських

товариств, одним із організаторів ОУН на Буковині. Емігрувавши в 1949 році до Канади, Суховерський стає визначним діячем української діаспори, заступником Голови Уряду УНР в скзіаі. Серед інших матеріалів, присвячених визначному патріоту, експонуються автобіографічна книга “Мої спогади”, видана в 1997 році з автографом автора, кашкет та стрічка академічного товариства “Запороже”, членом якого впродовж багатьох років є Микола Суховерський, грамота про присвоєння йому звання “Почесний громадянин міста Чернівці”.

Ще один наш відомий земляк – історик літератури, прозаїк, емінескознавець Костянтин Федорович Попович народився 21 травня 1924 року в селі Романківці Сокирянського району. На стендах і в вітрині представлені студентський квиток, виданий під час навчання на філологічному факультеті ЧДУ, посвідчення, дипломи науковця, фотографії, зроблені під час його перебування в Чернівцях, роман “Скривджені долі”, монографії та дослідження. На даний час академік АН України та АН Молдови живе і плідно працює в місті Кишинів.

Поряд представлені матеріали про активного діяча буковинської громади у Відні Василя Колотило, який народився 12 серпня 1908 року в селі Вилавче, Вижицького повіту. Під час навчання і по закінченні Чернівецького університету В. Колотило брав активну участь в українському студентському товаристві “Чорноморе”. Емігрувавши до Австрії, став активним членом товариства “Буковина”, протягом ряду років перебував на чолі цієї організації. Василь Семенович зробив помітний внесок у вивчення історії України та Буковини, був ініціатором повернення українського Народного Дому громаді Чернівців, допомагав дітям хворим на алопецію, сприяв встановленню ділових стосунків між Інститутом Буковини в Аугсбурзі та Чернівецьким університетом, передав Музею діаспори свої рукописи.

Почесне місце в експозиції “Буковинська діаспора” відведене матеріалам про життя та діяльність Генерал-Губернатора Канади Рамона Джона Гнатишина. На початку нинішнього століття з села Вашківці з Буковини в Канаду виїхала родина Михайла Гнатишина разом з двомісячним сином Іваном. А в 1989 р. онук Михайла Гнатишина Рамон Джон Гнатишин англійською королевою Єлисаветою Другою був урочисто введений на посаду Генерал-Губернатора Канади. На початку жовтня 1992 р. Рамон Джон Гнатишин прибув з офіційним візитом в Україну, із сім’єю побував у прабатьківських Вашківцях, відвідав Чернівці, де йому було вручено диплом почесного доктора права Чернівецького університету. В Музеї буковинської діаспори Рамон Джон Гнатишин виголосив промову: “Цей музей – пам’ятник відважним і невгамовним. Я горджуся тим, що можу їх вшанувати як перший Генерал-Губернатор Канади, який тут побував, а також як перший канадський Генерал-Губернатор українського походження” [4, 1].

Значне місце в музейній колекції посідають експонати, присвячені показу культурної спадщини буковинської діаспори, що ілюструють

творчість зарубіжних митців, вихідців з Буковини. Великий інтерес викликають роботи видатної майстрині прикладного мистецтва з Відня Ксенії Колотило. Численні й різноманітні вишиванки: сорочки, рушники, серветки, подушки, скатертини, дерев'яні вироби, викладені бісером, писанки вражають багатством та розмаїттям кольорової гами, композиційним рішенням, високою технікою виконання. У доробку Ксенії Колотило є картини, “мальовані голкою” без підготовчих начерків. Недарма кажуть, що майстриня, творячи голкою узори, раз по раз коле собі пальці і краплі її крові пломеніють по вишивці. Вогнем цієї самовідданої любові Ксенія Колотило захоплює багатьох своїх шанувальників.

Відвідувачі можуть ознайомитись із творчістю одного з найвідоміших канадських художників українського походження Василя Курилика. Його родове коріння – на Буковині. Ще в 1896 р. його дід і бабуня виїхали до Канади, а він народився вже там у 1927 році.

В. Курилик знаний в світі як художник, який створив неперевершений за майстерністю твір “Страсті Христові”. Він складається із 160 картин, виконаних у Святій землі. Митець створив понад 10 тис. картин, замальовок та ескізів. За визначні успіхи в образотворчому мистецтві Василь Курилик нагороджений орденом Канади. Один з найбільших своїх творів митець присвятив історії українських поселенців в Канаді. Ця надзвичайна серія картин має назву “Український піонер”. На цю тему ним написано майже 4 тис. робіт. У 1977 році Василь Курилик відвідав прабатьківське село Борівці, біля Чернівців. Очевидці розповідали, що він припав там тілом до землі і схвилювано мовив: “Це моя земля і я хочу відчутти її корені”. У колекції музею представлені унікальні документи про перебування Василя Курилика на Буковині, прижиттєві видання робіт художника.

Привертає увагу невідоме для переважної більшості наших земляків в Україні ім'я талановитого скульптора Ярослава Паладія, який народився 21 квітня 1910 р. в селі Кострижівка, що на Буковині. Диплом скульптора (з оцінкою “дуже добре”) отримав в Румунській Академії Мистецтв у 1938 році. У 1949 році доля закинула його у США. “...життєва хуртовина розкинула нас, де нам ніколи і не снилось бути”, – читаємо в листі художника до рідних. Митець створив багато картин, виконаних у різних техніках, що відображають історію та побут українського народу. Саме Ярославом Паладієм було створено проєкт пам'ятника гетьманові України Іванові Мазепі, жертвам великого голоду на Україні 1933 р., бронзовий горельєф “Князь Ігор на коні”, проєкт гуцульської церкви у м. Гангер (штат Нью-Йорк). А за виконання технікою палення по липовій дошці (пірограф) портретів митрополита А. Шептицького та кардинала Й. Сліпого Паладій отримав особисту подяку від останнього в квітні 1969 р. (оригінали зберігаються у Римі). Останньою великою роботою Я. Паладія була “Абетка з історії України”. Митець будує літери з молодого дуба. Кожна літера-картина.

Зміст її взятий з українського життя. Сам автор зазначав: "...думаю, що наприкінці ні в кого з глядачів не залишиться враження, що ця абетка не є українською" [16, 14].

Ярослав Паладій помер в січні 1977 року. Чужа земля прийняла його. Художник завжди з теплотою згадував Буковину: "То був час, який, на жаль, ніколи не верне, хіба що лише гарні спомини минулого залишаться назавжди" [15, 6]. Нині ім'я і твори Ярослава Паладія повертаються до нас. В експозиції і фондах музею представлена найповніша в Україні колекція оригінальних документів, що розповідають про життєвий та творчий шлях великого митця.

Важливим джерелом для вивчення історії музичного мистецтва 20 – 30 рр. ХХ ст. є представлена в експозиції музею повна збірка записів голосу Йозефа Шмідта "Буковинського Карузо", відомого в Європі та Америці співака і кіноактора, дебют якого відбувся в чернівецькій синагозі. Матеріали про його життя та творчість подаровані музею Альфредом Фасбіндом – співаком і музикантом, знавцем музики з Швейцарії, засновником та збирачем архіву Й. Шмідта у Цюріху. Діапазон творчості нашого земляка з села Давидівці Сторожинецького району величезний: церковна музика, народні пісні, оперні арії, складні вокальні твори, які можна прослухати під час екскурсії.

Відвідувачі можуть ознайомитись із творчістю відомих німецькомовних поетів-чернівчан Пауля Целана та Рози Ауслендер.

Ім'я Пауля Целана оточене в історії літератури ореолом немеркнучої поетичної легенди. Народився він у німецькомовній єврейській родині в Чернівцях і провів тут половину свого життя. В Парижі він залишився назавжди, але до кінця життя пам'ятав рідну землю своїх предків. В одному з листів Пауль Целан з тривогою і душевним болем запитує "Хіба не краще було б, якби я залишився біля буків моєї Вітчизни?". Експозиція містить багато фотографій, наукових досліджень, оригінальних творів П. Целана, а також видання перекладів поезій на різні мови світу.

Роза Ауслендер, що нині поряд з Паулем Целаном, є класиком німецької літератури відноситься до старшої генерації німецькомовних поетів, виплеканих багатокультурною атмосферою Чернівців. Переживши всі жахи єврейського гетто, вона переїжджає до Європи, у Парижі зустрічається з Паулем Целаном. Кілька днів вони були нерозлучні, дискутували про літературу, читали вірші, згадували Чернівці. Ці зустрічі перевернули її життя. Роза Ауслендер видала 30 поетичних збірок, отримала багато літературних відзнак. Померла в 1988 р., похована в Німеччині в м. Дюссельдорф. В одному з останніх листів читаємо: "Чому я пишу? Можливо тому, що з'явилася на світ у Чернівцях. Тому, що світ прийшов до мене в Чернівцях. Той неповторний пейзаж. Особливі люди. Легенди і міфи витали у повітрі, ними просто дихали. Чотиристовні Чернівці були містом муз, яке давало притулок багатьом художникам, поетам, любителям мистецтва, літератури, філософії" [1,

8].

За роки існування експозиції “Буковинська діаспора” в музеї побували гості з багатьох країн світу: доктор права Микола СухOVERський, професор Гарвардського університету Джордж Грабович, поет і літературознавець з Канади Яр Славутич, художник та громадський діяч Павло Цимбалюк – дизайнер Вегревільської писанки, професор із США Отто Аппензеллер, поетеса з Бразилії Віра Вовк, співак і музикант з Швейцарії Альфред Фасбінд, науковці з Німеччини, Італії, Угорщини, Голландії, Японії..., численні туристичні групи з усього світу.

Музей проводить велику збиральницьку роботу. Колекція його постійно зростає також завдяки допомозі широкого загалу добровольців – вітчизняних і зарубіжних. У фондах музею знаходиться значна кількість документальних матеріалів, енциклопедичної літератури та художніх альбомів, пов'язаних з життям та творчістю вихідців з Буковини. Вони, безумовно, становлять певний інтерес для широкого загалу, особливо науковців.

В музеї діаспори відбуваються ділові та творчі зустрічі, обговорюються політико-культурницькі проблеми, ведеться велика робота по згуртуванню та зближенню представників діаспори під прапором нової незалежної України. Постійно налагоджуються контакти з чисельними українськими громадами за рубезем, з товариством “Україна – Світ”, з національними культурологічними організаціями, Центром буковинознавства.

Основне своє завдання музей вбачає в піднесенні на світовому видноколі величі, таланту і працелюбства нашого народу.

Примітки:

1. Ауслендер Р. Час Фенікса. – Чернівці, 1998. – С. 247.
2. Ботушанський В. Буковинська діаспора та її зв'язки з рідним краєм // Буковинський журнал. – Чернівці, 1999. – Ч. 1-2. – С. 160-187.
3. Ботушанський В. Буковинська трудова еміграція в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. – К., 1975. – Вип. 1. – С. 136-154.
4. Буковина. – 1992. – 1 жовтня.
5. Історія української еміграції. – К., 1997.
6. Зарубіжні українці. – К., 1991. – С. 251.
7. Сич О. З “нового краю”. – Чернівці, 1991. – С. 102.
8. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1992. – С. 509.
9. Час. – 2005. – 28 квітня.
10. Чернівці. – 2004. – 26 березня.